

Scénář ke screencastu 5HD200 – kapitalismus, novověká ekonomika

V dnešním videu si definujeme pojem kapitalismus, se kterým se budeme setkávat na přednáškách, věnovaných novověké ekonomice a zasadíme si ho do historického kontextu.

Na slidu můžete vidět některé definice kapitalismu, se kterými se zpravidla setkáte ve vysokoškolských učebnicích, používaných na VŠE. Obecně pojem kapitalismus označuje systém organizace hospodářství, společenský řád, způsob, jakým funguje společnost a ekonomika. V uvedených definicích najdete také základní znaky kapitalismu. Hned v první definici je uvedeno, že pro kapitalismus je charakteristické soukromé vlastnictví, dále, že nástrojem koordinace ekonomických činností je trh a také, že existují námezdní vztahy mezi vlastníky kapitálu a pracovníky, což znamená, že pracovníci pracující za mzdu pro vlastníka kapitálu. Ve druhé definici kapitalismu můžeme najít explicitně zmíněný další znak kapitalismu. Kromě existence soukromého vlastnictví, respektive soukromého vlastnictví výrobních prostředků a jejich fungování v prostředí tržní ekonomiky, je podstatným rysem kapitalismu provádění ekonomické činnosti za účelem zisku. Majitelé výrobních prostředků se tedy snaží dosáhnout ekonomickou činností zisku. Třetí definice také ozřejmuje roli státu v kapitalistickém uspořádání, kdy říká, že výrobní prostředky, distribuce příjmů i směna náleží do soukromého vlastnictví a v ideálním modelu by tedy měly být využívány spíše jednotlivci než státem. Stát by tedy v kapitalismu měl mít minimální roli. Poslední definice, kterou vidíte na slidu, toto ještě rozvíjí a zdůrazňuje také důležitost volného pohybu osob, zboží i kapitálu.

Na základě těchto základních definic jsme si tak v podstatě shrnuli ty nejpodstatnější znaky kapitalismu, teď si k nim pojďme říct ještě některé podrobnosti. K soukromému vlastnictví si doplníme, že je také nezbytná garance jeho ochrany a vymahatelnosti ze strany státu – právě tady se objevuje role státu, který kapitalistickému uspořádání dává právní rámec, v rámci kterého může ekonomická činnost fungovat. Kde naopak není prostor pro stát, respektive státní zásahy, je tržní mechanismus. Uvedli jsme si na základě definic kapitalismu, že nástrojem pro koordinaci ekonomických činností je trh. Trh tak funguje jako nástroj pro alokaci zdrojů – výrobních prostředků, na výrobu statků a služeb poptávaných na trhu, ceny jsou určovány na trhu, a správné fungování těchto mechanismů vyžaduje, aby do nich stát nezasahoval. Zmiňovali jsme si také, že v kapitalismu je ekonomická činnost – výroba, realizována za účelem dosažení zisku. Ekonomické subjekty tedy nevyrábí pouze pro svou potřebu, například zemědělci nepěstují plodiny pouze pro svou potřebu, ale vyrábí s cílem prodat své produkty na trhu a dosáhnout tak zisku. Ideální kapitalistický podnikatel tedy podniká a obchoduje na trhu, aby dosáhl zisku a tento zisk potom v ideálním případě využívá na investice do dalšího rozvoje podnikání. Nezazněla také ještě jedna důležitá charakteristika,

a tou je využití peněz jako prostředku směny. Využití peněz totiž snižuje transakční náklady transakcí prováděných ekonomickými subjekty na trhu, do směny na trhu vstupují zprostředkovatelé a intenzivní využití peněz při směně rovněž předpokládá vybudování vyspělého bankovního systému.

Shrnuli jsme si tedy základní znaky kapitalismu a teď k jeho zasazení do historického kontextu. Ideální fáze, kterou jsme si popsal, samozřejmě nenastala v historii skokově, okamžitě. Přejít na kapitalismus je dlouhodobým procesem. Pokud budeme mluvit o Evropě, první výraznější náznaky kapitalistických prvků v evropských ekonomikách můžeme pozorovat v některých evropských oblastech ve vrcholném středověku, ale obecněji v evropském prostoru spíše až s nástupem novověku. Do té doby v Evropě fungoval feudalismus, uspořádání charakteristické hierarchickým rozdělením společnosti, kdy moc ve společnosti i ekonomickou moc drželi v rukou vyšší vrstvy společnosti, tzv. feudálové – panovník, šlechta, církve. Toto nastavení vycházelo z toho, že půdu vlastnili právě tito feudálové. Obchod a řemesla se rozvíjela ve městech a obecně byla výroba, jak zemědělská, tak řemeslná na nízké technické úrovni. Zmínila jsem, že některé kapitalistické prvky, naznačující pozvolný přechod ke kapitalismu, bylo možné v některých evropských oblastech pozorovat v období vrcholného středověku, který bývá ohraničován 12. a 15. stoletím n. l. Těmito oblastmi byla především italská města jako Benátky, Janov nebo Florencie, nebo města sdružená v obchodním spolku Hanza, kde docházelo již ve vrcholném středověku k postupnému rozvoji obchodu, ale i rozvoji bankovníctví. V dalších částech Evropy se nástup prvků kapitalistického hospodářství začal prosazovat s počátkem novověku. Bylo to dáno celou řadou faktorů – začíná éra zámořských objevů spojená s kolonizací a budováním koloniálních impérií, v Evropě se již v předchozím období prosazují myšlenky renesance a humanismu, mění evropskou společnost i každodenní život obyvatel, individualismu, začíná období reformace a vytváří se protestantské směry, které později Max Weber spojuje jako ovlivňující faktor právě s nástupem kapitalismu. V Evropě nastupuje s novověkem tzv. raně novověká ekonomika, o které mluvíme na přednáškách, a která je charakteristická mimo jiné nárůstem významu peněz jako prostředku směny, rozvojem vnitřního i zahraničního obchodu nebo rozvojem bankovníctví. Tyto proměny od středověké směrem k raně kapitalistické ekonomice můžeme pozorovat nejprve v západní Evropě – v Nizozemí na přelomu 16. a 17. století, v Anglii kolem poloviny 17. století, ve Francii potom ke konci 18. století a následně se zpožděním i ve střední Evropě. Moderní kapitalismus, kdy v ekonomikách převažuje podnikání, tedy převážná část potřeb je uspokojována prostřednictvím

Scénář ke screencastu 5HD200 – kapitalismus, novověká ekonomika

kapitalistického podnikání, je pak otázkou spíše až 19. století mimo jiné v souvislosti s průmyslovou revolucí i prosazováním nové orientace ekonomického myšlení.